२०६२/०६३ को जनआन्दोलनमा काठमाडौंको भूमिका : संक्षिप्त अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको छैठौं पत्रको प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोध-पत्र

प्रस्तुतकर्ता

गोमादेवी पौडेल

त्रि.वि. दर्ता नं. ६-१-२९१-२३-९९

परिक्षा रोल नं. ३३५६

इतिहास तथा संस्कृति विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

२०६५

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय इतिहास विषयको स्नातकोत्तर तहको पाठ्यक्रमअनुरूप श्री गोमादेवी पौडेलद्वारा “**२०६३/०६३ को जनआन्दोलनमा काठमाडौंको भूमिका : संक्षिप्त अध्ययन**” शीर्षकमा तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्रलाई स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. बाह्य परीक्षक : डा. दिर्घमान गुरुङ

२. शोध-निर्देशक : डा. ज्ञानबहादुर कार्की

३. विभागीय प्रमुख : श्री गुणाखर जैसी भट्टराई

मिति : २०६५/०८/१५

सिफारिस–पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय इतिहास विषयको स्नातकोत्तर तहको पाठ्यक्रमअनुरूप श्री गोमादेवी पौडेलले "**२०६२/०६३को जनआन्दोलनमा काठमाडौंको भूमिका : संक्षिप्त अध्ययन**" शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशन तथा सुपरीवेक्षणमा तयार पार्नुभएको हो। यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु।

मिति : २०६५/०८/ ०५

डा. ज्ञानबहादुर कार्की
(उपप्राध्यापक)
इतिहास तथा संस्कृति विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

कृतज्ञता-ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी संकाय इतिहास विषयको छैठौं पत्रको प्रयोजनको निमित्त विषय रोज्ने क्रममा हालसालै मात्र भएको जनआन्दोलन भाग २ (२०६२-६३) लाई लिउँजस्तो लाग्यो किनभने यस आन्दोलनले नेपालको परम्परागत सामन्ती राजसंस्थाको जरो उखेल्यो र नेपाल गणतन्त्रात्मक राज्यमा रुपान्तरण भयो तसर्थ विषय छनौट भयो- "२०६२/०६३ को जनआन्दोलनमा काठमाडौंको भूमिका" ।

यस शोधपत्रले जनआन्दोलन भाग २ को बारेमा चासो राख्ने तथा काठमाडौंको भूमिकाको बारेमा जानकारी राख्न खोज्ने सबै महानुभावहरूलाई केही हदसम्म भए पनि प्रकाश पार्नेछ भन्ने आशा गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयारी गर्ने क्रममा सर्वप्रथम २०६२/६३ को जनआन्दोलनमा काठमाडौंको भूमिका शीर्षकमा अध्ययन गर्ने अवसर प्रदान गरिएकोमा त्रि.वि. मानविकी सङ्कायअन्तर्गत इतिहास तथा संस्कृति विभाग, पृथ्वीनारायण क्याम्पस पोखराप्रति आभारी छु । यस शोध कार्यका लागि प्रोत्साहन दिनुहुने इतिहास तथा संस्कृति विभाग, पृथ्वीनारायण क्याम्पसका विभागीय प्रमुख श्री गुणाखर जैसी प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । प्रस्तुत शोत्रपत्रका निर्देशक डा. ज्ञानबहादुर कार्कीले उचित सल्लाह, सुझाव तथा मार्गदर्शन गरेर शोधपत्रलाई जुन रूप दिन सहयोग गर्नुभयो यसको लागि उहाँप्रति आभारी छु। त्यसै गरी शोधकार्यमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुने इतिहास तथा संस्कृति विभाग पृथ्वीनारायण क्याम्पसका आदरणीय गुरुहरू डा.दिलबहादुर क्षत्री, डा. गेहेन्द्रमान उदास, डा. चन्द्रबहादुर थापा, डा. दीर्घमान गुरुङ, श्रीराम घिमिरे, वसन्त पराजुली, चन्द्रकान्त पौडेललगायत अन्य गुरुजनहरूप्रति आभार प्रकट गर्दछु । साथै शोधकार्यमा सघाउने दाजु चेतनारायण ढकाल, भाइ प्रकाश ढकाल तथा आत्मीय मित्र अमृतकुमार भण्डारीलाई पनि धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधकार्यमा विभिन्न प्रश्न, जिज्ञासाहरूको सहज रूपले जानकारी दिनुहुने महानुभावहरू, विभिन्न पोस्टर पर्चा, विज्ञप्ति, तथ्यांकलगायत आवश्यक कागजातहरू उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने संघ-संस्थाहरू, अन्तर्वार्ता दिनुहुने सम्पुर्ण महानुभावहरु तथा विभिन्न सन्दर्भ सामाग्रीहरुका लेखक/संकलकहरुप्रति कृतज्ञ छु । अध्ययन सामग्रीहरू उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने नेपाल राष्ट्रिय पुस्तकालय, हरिहरभवन परिवार तथा त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय कीर्तिपुरलाई बिर्सेमा अन्याय हुनेछ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विषयवस्तुको खोज, संकलन, विश्लेषण तथा लेखनलगायत सम्पूर्ण कार्यमा हरतरहले सहयोग गर्ने मेरा श्रीमान दीपक ढकालको योगदान अतुलनीय छ। उहाँको अमुल्य सहयोगविना शोधपत्र अपुरो हुने ठान्दछु। त्यस्तै सानै भए पनि मेरो अध्ययन र शोधको मर्मलाई बुझेर मलाई अध्ययनमा बाधा नपुऱ्याई अध्ययन र लेखनमा सहयोग गर्ने छोरी दीक्षा ढकाल तथा छोरा दीवस ढकाललाई पनि सम्झनुपर्ने आवश्यक ठान्दछु।

आज यस अवस्थामा मैले मलाइ सानैदेखि पढ्नमा प्रोत्साहन गर्नुहुने मेरा स्वर्गिय पिता गुनप्रसाद पौडेल, माता दुर्पता पौडेल तथा दाजु हरिप्रसाद पौडेलको योगदानको उच्च मुल्यमा कदर गर्दछु।

अन्त्यमा टाइपिङ कार्यमा सहयोग गरिदिनुहुने मित्र कविता खड्का तथा त्यसलाई शोधपत्रको रूपमा मिलाई प्रिन्टिङ गरिदिनुहुने दाजु रामबहादुर विश्वकर्माप्रति आभार प्रकट गर्दछु।

यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि इतिहास तथा संस्कृति विभाग पृथ्वीनारायण क्याम्पस पोखरासमक्ष प्रस्तुत गर्दछु।

मिति : २०६५/०८/०५

....

गोमादेवी पौडेल
शोधार्थी
त्रि.वि. दर्ता नं. ६-१-२९१-२३-९९
रोल नं. ३३५६
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

विषय-सूची

अध्याय एक : परिचय १-७

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ अध्यनयको शीर्षक ३

१.३ समस्या कथन ३

१.४ अध्ययनको उद्देश्य ३

१.५ अध्ययनको सीमा ३

१.६ अध्ययनको औचित्य ४

१.७ पूर्वकार्यको समीक्षा ४

१.८ अध्ययन-विधि ६

१.९ अध्ययनको संगठन ६

अध्याय दुई : ऐतिहासिक पृष्ठभूमि ८-२७

२.१. प्रजातन्त्र स्थापनादेखि पुनर्स्थापनासम्म ८

२.३. २०४६ सालपछिका राजनीतिक घटनाक्रमहरू १३

२.३.१. अन्तरिम सरकार गठन १३

२.३.२. नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ १३

२.३.३. आमनिर्वाचन २०४८ १५

२.३.४. मध्यावधि निर्वाचन २०५१ र त्यसपछिको राजनीतिक अवस्था १५

२.३.५. माओवादी जनयुद्धको शुरुवात २०५२ र त्यसपछिको राजनीतिक विकासक्रम १९

२.३.६. नारायणहिटी हत्याकाण्ड र राजनीतिक अस्थिरता २२

अध्याय तीन : २०६२/०६३ को जनआन्दोलनको परिवेश र घटनाक्रम २८-७७

३.१. पृष्ठभूमि २८

३.१.१. शाही घोषणा २०५९ असोज १८ र राजनीतिक गतिविधि २८

३.१.२. २०६१ माघ १९ को घटना ३२

३.१.३. सातपार्टी संघर्ष ३३

३.१.४. बाह्रबुँदे सम्झौता, २०६२ मंसिर ७ ३६

३.१.५. नगरनिर्वाचन २०६२ माघ २६ ३७

३.१.६. सरकारको ज्यादती ३९

३.२. जनआन्दोलनको तयारी र शुरुवात ४४

३.३. जनआन्दोलनका १९ दिन :

२०६२ चैत्र २४ देखि २०६३ बैशाख ११ सम्मका संक्षिप्त घटनाहरु ४६

अध्याय चार : २०६२/०६३ को जनआन्दोलनमा काठमाडौंको भूमिका ७८-१४९

४.१ पृष्ठभूमि ७८

४.२. ०६२/६३ को जनआन्दोलनमा काठमाडौंमा राजनीतिक दलहरूको भूमिका ७८

४.३. ०६२/६३ को जनआन्दोलनमा काठमाडौंमा पेशाकर्मीको भूमिका ९२

४.३.१. पत्रकार/सञ्चारकर्मीहरूको भूमिका ९३

३.४.२. स्वास्थ्यकर्मीको भूमिका १०१

४.३.३. लेखक-कलाकार तथा साहित्यकारहरुको भूमिका १०७

४.३.४. कानुन व्यवसायीहरूको भूमिका ११६

४.३.५. मानव अधिकारवादी तथा नागरिक समाजको भूमिका १२०

४.३.६. कर्मचारीहरूको भूमिका १२६

४.३.७. प्राध्यापक/शिक्षकहरूको भूमिका १३१

४.४. महिलाको भूमिका १३५

४.५. विद्यार्थीहरूको भूमिका १३८

४.६. ०६२/६३ को जनआन्दोलनको परिणाम/उपलब्धि १४३

४.६.१. प्रतिनिधिसभाको पुनस्थापना, वैशाख ११, २०६३ १४४

४.६.२. प्रतिनिधिसभा घोषणापत्र, जेष्ठ ४, २०६३ १४४

४.६.३. सात दल र माओवादीबीच ऐतिहासिक शिखरवार्ता १४५

४.६.४. सात दल र माओवादीबीच ऐतिहासिक सहमति १४५

४.६.५ सात दल र माओवादीबीच ऐतिहासिक विस्तृत शान्ति सम्झौता : माओवादी जनयुद्धको विधिवत अन्त्य १४६

४.६.६. अन्तरिम व्यवस्थापिका संसद गठन १४६

४.६.७. अन्तरिम संविधान २०६३ जारी १४६

४.६.८. अन्तरिम सरकार गठन १४७

४.६.७. संविधानसभाको चुनाव सम्पन्न १४७

४.५.८. राजतन्त्रात्मक नेपाल 'गणतान्त्रिक नेपाल' मा रूपान्तरण १४८

अध्याय पाँच : निष्कर्ष **१४९-१५१**

सन्दर्भ सामग्री

परिशिष्ट

संकेत तथा संक्षेपीकृत शब्दसूची

एमाले	एकीकृत मार्क्सवादी-लेनिवादी
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
जि.वि.स.	जिल्ला विकास समिति
डा.	डाक्टर
नं	नम्बर
न.पा.	नगरपालिका
ने.क.पा.	नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी
ने.का.	नेपाली कांग्रेस
ने.म.कि.पा.	नेपाल मजदुर किसान पार्टी
ने.स.पा.	नेपाल सद्भावना पार्टी
पृ.	पृष्ठ
पृ.ना.क्या.	पृथ्वीनारायण क्याम्पस
प्र.म.	प्रधानमन्त्री
वी.पी.	विश्वेश्वरप्रसाद
मा.ले.	मार्क्सवादी-लेनिनवादी
वि.सं.	विक्रम सम्बत्
सम्पा.	सम्पादक
सं.वा.मो.	संयुक्त वाम मोर्चा
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
( )	स्पष्ट पारिएको
.....	केही अंश छोडिएको